

və dövlət büdcəsindən bu layihələr üçün maliyyə ayırmışdır. Bu sahə üçün atılan addımlar bu gün öz bəhrəsini verməkdədir. Və müstəqillik dövründə belə təhsil diqqətdən kənar qalmamışdır. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrin təcrübələrindən bəhrələnərək təhsil sahəsində irəliləyişlər edilmişdir.

Təhsil sahəsinin inkişafı ilə bağlı olan İslahat proqramı 3 mərhələdən (1999-cü il, 2000-2003-cü illər, 2004-cü ildən sonrakı dövr) ibarət olub, 130-a qədər konkret tədbirin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulurdu. Prezidentin – “İnsan təhsilin əsasını orta məktəbdən alır. Ona görə də bütün təhsil sistemində orta məktəb xüsusi yer tutmalıdır” fikri əsas götürülərək orta məktəbə olan diqqət həll edici rol oynayırdı. [3]

Azərbaycanda bu günki gündə təhsil sahəsinə göstərilən diqqətdə Heydər Əliyevin uğurlu siyasəti dayanır. Və həmin siyasəti Prezident İlham Əliyev uğurla davam etdirilir. Dövlət başçısının uğurlu atılan addımları öz bəhrəsini verərək ölkəmizdə milli kadrların yetişdirilməsi və təkmilləşdirilməsində mühüm rol oynayır. Ulu Öndərin layiqli davamçısı İlham Əliyevin təhsil sahəsinə göstərdiyi diqqət göz önündədir. Belə ki son 3 ildə 700-dən çox yeni məktəb binası tikilmiş, şagirdlər Azərbaycan əlifbası ilə çap olunmuş yeni dərsliklərlə təmin olunmuşdur. [2]

Ədəbiyyat:

1. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. II kitab. Bakı: Azərneşr, 1997, 80 s.
2. Heydər Əliyev İrsi və Azərbaycanın müasir inkişafında İlham Əliyev mərhələsi. Beynəlxalq elmi-praktik konfransın materialları Bakı-2007 93s.
3. Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan Gəncliyi Qapp-Poliqraf-2003 191s
4. http://www.anl.az/down/meqale/az_mucllimi/2010/dekabr/145271.htm
5. http://www.anl.az/down/meqale/xalqgazeti/xalqgazeti_dekabr2009/99233.htm

Münəvvər Zeynalova

Azərbaycan Dillər Universiteti

MULTİKULTURAL DƏYƏRLƏR VƏ TƏHSİLİMİZ

Açar sözlər: multikulturalizm, empatiya, tolerantlıq, innovativ təhsil, qloballaşan dünya, mədəniyyətlərarası dialoq

Key words: multiculturalism, empathy, tolerance, innovative education, globalized world, intercultural dialogue

Ключевые слова: мультикультурализм, эмпатия, толерантность, инновационное образование, глобализованный мир, межкультурный диалог

Çoxmədəniyyətlik mənasını ifadə edən multikulturalizm eyni bir coğrafi məkanda yaşayan müxtəlif xalqların nümayəndələrinin mədəni müxtəlifliklərinin, hüquq bərabərliyinin tanınması istiqamətinə xidmət edən bir siyasətdir. Bütün bunlarla yanaşı, multikulturalizm artıq ölkəmizdə həyat tərzidir desək yanlışdır. Hələ ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın gələcək uğurlu inkişafı üçün çoxmədəniyyətlik prinsipini əsas götürərək, onun yeni inkişaf mərhələsinə müəyyən etmişdir. Bu gün isə bu siyasəti ölkə başçısı cənab İlham Əliyev uğurla davam etdirir. Prezident İlham Əliyevin sərəncamına əsasən 2014-cü il fevral ayının 28-də Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşavirliyi yaradılmış, 2014-cü il 15 may tarixində isə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi fəaliyyətə başlamışdır [2]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin digər sərəncamına əsasən 2016-cı il Azərbaycanda Multikulturalizm ili elan olunmuşdur. Artıq qürurla deyə bilərik ki, dünyada multikulturalizmin Azərbaycan modeli çox böyük populyarlıq qazanmışdır. Bu gün dünyada və bir sıra Azərbaycan universitetlərində “Azərbaycan multikulturalizmi” adlı fənn həm bakalavr həm də magistr pilləsində tədris edilməkdədir. Təhsildə Azərbaycan multikulturalizmi modelinə nümunə olaraq, son illərdə ölkəmizdə yaşayan azsaylı xalqların dillərinin ümumtəhsil məktəblərində tədrisi ilə bağlı görülən işləri də misal göstərə bilərik. Eyni zamanda respublikamızın 13 rayonunda yaşayan etnik qrupların uşaqlarına öz milli adət və ənənələrini, mədəniyyətlərini öyrənmələri üçün lazımı şərait yaradılmışdır. [1].

Multikultural dəyərlərin ilk sadə cümlələri hələ erkən yaşda olan uşaqlara empatiya, tolerantlıq kimi duyğuların aşılanması ilə başlamalıdır. Əgər 5,6 yaşlı uşaq digər insanların seçiminə, düşüncəsinə,

düyğularına dözümlülük nümayiş etdirməyi bacarırsa, o gələcəkdə də, ali dəyərlərin keşikçisi və qoruyucusu rolunda özünü ifadə etməyi bacaracaqdır.

“Təhsil əsrı” adlandırılan XXI əsr qloballaşan dünyada ədəbi-mədəni,ictimai -siyasi mühtlə yanaşı elm və təhsil sahəsində də inkişafın sürətli vüsət alması müşahidə olunur. Əsasını inkişafa meyilli ənanə və dəyərlər sisteminin təşkil etdiyi multikultural dünyagörüşü müasir təlim-tərbiyə prosesinin də tərkib hissəsidir, desək yanlışmarıq. Artıq elm və təhsilin peşakar, ixtisaslaşmış olmaqla bərabər humanist, demokratik düşüncəyə ,empatiya duyğusuna malik, multikultural dəyərlərə hörmət və sayğı nümayiş etdirməyi bacaran kadr və mütəxəssislərə ehtiyacı var. Məhz bu cür peşakar kadrlar təhsilin səviyyəsinin yüksəldilməsi və bu gün ehtiyacımız olan innovativ, modernləşdirilmiş eyni zamanda milli mənəvi dəyərlərə sadiq ənanəvi təhsilimiz istiqamətində gərəkli addımlar ata bilər. Bu gün təhsil sahəsinin müasir inkişaf yolu səriştəli kadrların formalaşdırılmasına xidmət etmək istiqamətini götürmüşdür. Heç kəsə sirr deyil ki, səriştəli mütəxəssis ilk növbədə mədəni insandır, yaradıcıdır, multikultural dəyərlərə hörmət və sayğı ilə yanaşandır, empatiya duyğusundan yoxsul deyildir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, qloballaşan dünyada artıq çoxmədəniyyətlik prinsipləri bir sıra sahələrlə yanaşı,elm və təhsilə də öz təsirini göstərərək ölkə qanunvericilik aktlarında da öz əksini tapmaqdadır. Bəs nədir, multikultural təhsil? Multikultural təhsil millətdindən, dilindən, dinindən, irqindən asılı olmayaraq, mədəni tələbatlarını realizə etmək üçün hər bir kəsə eyni, bərabər imkanları yaradaraq, gənc nəsilə digər ölkə və xalqların milli -mənəvi və mədəni dəyərlərini aşılamaq və bu dəyərlərə hörmət və qayğı hissələrinin ötürülməsidir. Multikultural təhsildə mədəniyyətlərarası dialoq və mübadilə prosesi reallaşır. Multikultural prinsiplərə sadiq təhsil prosesi zamanı milli-mədəni rəngarəngliyi nəzərə alan və qoruyan multikultural şəxsiyyətlər formalaşır. Bu gün multikultural dəyərləri rəhbər tutan təhsil sistemimizin qarşısında bir sıra önəmli vəzifə və öhdəliklər dayanmaqdadır. İlkın olaraq, biz pedaqoqlar və ziyalıların anlayıb qəbul etməli olduğumuz meyar təhsil alanların müxtəlif mədəniyyətlərə aid olması faktıdır. Daha sonra ,milli-mədəni müxtəliflik nümayəndələrinin ümumi olaraq tolerantlıq səviyyələrinin ortaya çıxarılması məqsədilə müxtəlif sinif və auditoriyalarda milli-mədəni mühtin öyrənilməsi , sinif və auditoriyalarda qarşılıqlı hörmət və tolerantlıq mühtinin formalaşdırılması məsələsidir. Təbii ki,bu prosədə pedaqoqun həyat və pedaqoji fəlsəfəsinin böyük rol oynaması lazım gəlir. Təhsil alanlar arasında ünsiyyət və münasibətlərin qarşılıqlı anlaşma, empatiya hissələrinin formalaşdırılması və bir-birlərinin mental dəyər və mədəniyyətlərinə qarşılıqlı marağın yaradılması prosesi də multikultural təhsilin qarşısında dayanan vəzifələrdən digəridir [3]. Vurgulanması və təlim-tərbiyə prosesində diqqətə alınması vacib olan digər bir prinsip isə, baş verən və gələcəkdə baş verə biləcək münaqişələrin dinc və sülh yolu ilə həll olunması prosesinin əldə rəhbər tutulması və eyni zamanda bunun təhsil alanlara aşılmasıdır.

Bu gün dünyanın bir sıra ölkələrində ,o cümlədən Azərbaycanda mədəniyyətlərarası dialoqa həsr olunmuş respublika və beynəlxalq konfranslar, dəyirmi masalar təşkil olunur, dərslük və elmi monoqrafiyalar çap olunur, təhsil və mədəniyyət sahəsi çalışanlarının hazırlıqının təmin olunması üçün lazımi tədbirlər görülür. Multikulturalıq kateqoriyasının prinsiplərinə sadiq müəllim (multikultural müəllim) isə mədəni plüralizmi dəstəkləyən, millətlərarası mədəni və sosial müxtəliflikləri nəzərə alaraq multikultural şəxsiyyətin formalaşmasına təkən verən, səbəb olan müəllimdir.

Ədəbiyyat:

1. M.Manafova.“Təhsildə multikulturalizm: günün nəbzi, zamanın tələbi”. <https://525.az>
2. N.Niftiyev. “Azərbaycan multikulturalizmində təhsil siyasəti”. <https://multikultural.az>
3. N.Zeynalova. Pedaqogikada yeni yanaşmalar və kurikulum. Bakı , “Elm və Təhsil” 2021.